

DRŽAVNI DUG

06

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, na kraju septembra 2022. godine, *bruto državni dug*⁵⁷ Crne Gore iznosio je 3.999,75 miliona eura ili 70,17% procijenjenog BDP-a (5.700,40 miliona eura). U odnosu na kraj prethodne godine državni dug smanjen je za 90,28 miliona eura ili 2,21%, usljed redovnog izmirivanja kreditnih obaveza, kao i zbog odsustva novog zaduženja (tabela 6.1).

U strukturi državnog duga, na spoljni dug odnosilo se 3.624,50 miliona eura (90,62%), dok se na unutrašnji dug odnosilo 375,25 miliona eura (9,38%).

Ukoliko od bruto državnog duga oduzmemo depozite Ministarstva finansija zajedno sa 38.477 unci zlata, *neto državni dug* Crne Gore, na kraju septembra 2022. godine, iznosio je 3.693,20 miliona eura ili 64,79% procijenjenog BDP-a. U odnosu na kraj prethodne godine neto državni dug zabilježio je povećanje od 1,88%.

Tabela 6.1

Struktura državnog duga Crne Gore na kvartalnom nivou, u 000 000 eura						
	Septembar 2021.	Decembar 2021.	Mart 2022.	Jun 2022.	Septembar 2022.	Promjena u % (septembar 2022. decembar 2021.)
Unutrašnji dug	417,36	401,55	393,21	382,69	375,25	-6,55%
Spoljni dug	3.658,88	3.688,48	3.671,19	3.632,18	3.624,50	-1,73%
Državni dug (bruto)	4.076,24	4.090,03	4.064,40	4.014,87	3.999,75	-2,21%
Udio bruto državnog duga u BDP	82,26	82,54	71,30	70,43	70,17	
Depoziti Ministarstva finansija uključujući i 38.477 unci zlata	520,62	464,83	449,16	351,92	306,55	-34,05%
Državni dug (neto)	3.555,62	3.625,20	3.615,24	3.662,95	3.693,20	1,88%
Udio neto državnog duga u BDP	71,76	73,16	63,42	64,26	64,79	
Bilješke BDP Crne Gore (procjena)	4.955,12	4.955,12	5.700,40	5.700,40	5.700,40	

Izvor: Ministarstvo finansija

⁵⁷ U skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti iz 2014. godine, u kvartalnim izvještajima prikazuje se državni dug, dok se u godišnjem izvještaju prikazuje javni dug. Shodno ovom Zakonu, javni dug je definisan kao dug centralnog nivoa države (državni dug) i dug lokalnog nivoa (dug lokalne samouprave). Državni dug obuhvata dug centralne države i dug privrednih društava u većinskom državnom vlasništvu, odnosno više ne uključuje dug lokalnih samouprava kao u periodu prije donošenja ovog Zakona.

Valutna struktura državnog duga relativno je povoljna. Učešće eurskog duga iznosilo je 94,88%, 2,75% duga je u američkim dolarima, dok je 2,37% u drugim valutama (NOK, CHF i SDR). Dominacija eurskog u ukupnom državnom dugu rezultat je korištenja eura kao domicilne valute, kao i tome rezultirajućeg preferiranja i spoljnog zaduživanja u eurima. Jedinu iznimku ovog principa predstavljao je kredit kineske Exim banke, odobren Crnoj Gori u USD 2014. godine za finansiranje izgradnje autoputa Bar-Boljare. Ovaj kredit naknadno je konvertovan u eure, 2021. godine, kroz hedžing aranžman između Ministarstva finansija i četiri renomirane svjetske banke.⁵⁸

Kamatna struktura je povoljna s obzirom da se više od tri četvrtine državnog duga (kredit i obveznice) servisiraju po fiksnim kamatnim stopama (76,90% državnog duga).

6.1. Unutrašnji državni dug

Na kraju septembra 2022. godine, unutrašnji dug iznosio je 375,25 miliona eura (6,58% BDP-a) i u odnosu na kraj prethodne godine manji je za 26,30 miliona eura ili 6,55%. Otplata kredita komercijalnim bankama glavni je razlog za smanjenje duga prema rezidentima tokom prvih devet mjeseci tekuće godine (tabela 6.2).

Tabela 6.2

Struktura i promjene unutrašnjeg duga Crne Gore na kraju septembra 2022. u odnosu na kraj septembra i decembra 2021. godine								
Struktura unutrašnjeg duga	Stanje duga 30. 09. 2021.	Stanje duga 31. 12. 2021.	Stanje duga 30. 09. 2022.	Promjena u odnosu na 30. 09. 2021.	Promjena u odnosu na 31. 12. 2021.	Promjena u odnosu na 30. 09. 2021.	Promjena u odnosu na 31. 12. 2021.	Učešće u unutrašnjem dugu 30. 09. 2022.
	1	2	3	4 (3-1)	5 (3-2)	6 (3/1)	7 (3/2)	8
	miliona eura					%		
Devizna štednja	10,29	10,35	10,32	0,03	-0,03	0,29	-0,29	2,75
Restitucija	80,22	79,35	79,91	-0,31	0,56	-0,39	0,71	21,29
Kredit kod komercijalnih banaka	145,71	130,74	103,24	-42,47	-27,50	-29,15	-21,03	27,51
Zaostale penzije	1,90	1,90	1,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,51
Državni zapisi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00			0,00
Domaće obveznice	142,44	142,44	142,44	0,00	0,00	0,00	0,00	37,96
Pravna lica i privredna društva	36,81	36,77	37,44	0,63	0,67	1,71	1,82	9,98
UKUPNO	417,37	401,55	375,25	-42,12	-26,30	-10,09	-6,55	100,0

Izvor: Ministarstvo finansija

U strukturi unutrašnjeg duga, na kraju septembra 2022. godine, najveće učešće bilježe obaveze po osnovu emitovanih domaćih obveznica (37,96%), zatim obaveze po osnovu kredita kod komercijalnih banaka (27,51%), kao i učešće obaveza po osnovu restitucije u unutrašnjem dugu (21,29%). Preostalih 13,24% odnosi se na obaveze prema pravnim licima i privrednim društvima (9,98%), obaveze po osnovu stare devizne štednje (2,75%) i obaveze po osnovu zaostalih penzija (0,51%).

⁵⁸ Na dan realizacije hedžing transakcije, u iznosu od oko 818 miliona američkih dolara, prema ugovorenom kursu dolar/euro od 1,18, dogovorena je fiksna prosječna ponderisana kamatna stopa od 0,88%.

6.2. Spoljni državni dug

Prema podacima Ministarstva finansija, na kraju septembra 2022. godine spoljni dug iznosio je 3.624,50 miliona eura ili 63,58% BDP-a i u odnosu na kraj prethodne godine zabilježio je smanjenje od 63,98 miliona eura ili 1,73%.

Tokom prvih devet mjeseci tekuće godine došlo je do povlačenja sredstava po osnovu kreditnih aranžmana sa međunarodnim institucijama, u ukupnom iznosu od 113,94 miliona eura, i to:

- Povlačenja sredstava kineske Exim banke u iznosu od 69,44 miliona eura (za potrebe finansiranja izgradnje prioritetne dionice auto-puta);
- Povlačenja sredstava EBRD-a u iznosu od 10,92 miliona eura (za potrebe rekonstrukcije lokalnih i magistralnih puteva);
- Povlačenja sredstava od IBRD-a u iznosu od 9,55 miliona eura (za projekte „Upravljanje industrijskim otpadom“, „Reforma poreske administracije“, „Poreska administracija - dodatno“, „Energetska efikasnost u Crnoj Gori – MEEP 2“ i „Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede u Crnoj Gori - MIDAS 2“);
- Povlačenja sredstava KfW-a u iznosu od 11,32 miliona eura (za projekte „Vodosnabdijevanje i odvođenje otpadnih voda na crnogorskom primorju faza V“, „Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda – Pg Promo i Faza V komponenta 2“ i „Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – faza II i III“);
- Povlačenje sredstava od CEB-a u iznosu od 12,35 miliona eura (za programski zajam za ublažavanje ekonomskog uticaja pandemije koronavirusa na mikro, mala i srednja preduzeća i za projekat „Rješavanje stambenih potreba građana po povoljnim uslovima - projekat 1000+ (IV faza)“ i
- Povlačenje sredstava IFAD-a u iznosu od 0,36 miliona eura (za projekat „Stvaranje klastera i transformacija ruralnih područja“).

U strukturi spoljnog duga najveće učešće imaju obaveze po osnovu emitovanih euroobveznica (48,28%), dok je kineska Exim banka najveći pojedinačni povjerilac sa 19,60% učešća u spoljnjem dugu (tabela 6.3).

Tabela 6.3

Struktura spoljnog duga Crne Gore na 30. 09. 2022. godine				
Kreditor	Stanje duga	Spoljni dug BDP	Učešće u spoljnjem dugu	Učešće u državnom dugu (3.999,75 mil. eura)
	miliona eura	%		
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	186,94	3,28	5,16	4,67
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora	57,25	1,00	1,58	1,43
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA)	14,77	0,26	0,41	0,37
Evropska investiciona banka (EIB) ¹	95,90	1,68	2,65	2,40
EBRD	58,95	1,03	1,63	1,47
Razvojna banka Savjeta Evrope	76,40	1,34	2,11	1,91
Evropska Komisija ²	60,00	1,05	1,66	1,50
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KfW) ³	43,54	0,76	1,20	1,09
Mađarski kredit ⁴	0,30	0,01	0,01	0,01
Poljski kredit ⁵	3,10	0,05	0,09	0,08
Francuski kredit - Natixis ⁶	0,85	0,01	0,02	0,02
Credit Suisse Bank	0,00	0,00	0,00	0,00
Kineska EXIM banka ⁷	710,27	12,46	19,60	17,76
Španski kredit za izgradnju deponije	1,36	0,02	0,04	0,03
EUROBOND	1.750,00	30,70	48,28	43,75
Banka Intesa	0,00	0,00	0,00	0,00
IFAD	2,99	0,05	0,08	0,07
Sindicirani kredit (OTP, Zagrebačka banka, Erste banka)	0,00	0,00	0,00	0,00
Export Development Canada (EDC) ⁸	7,42	0,13	0,20	0,19
Sindicirani kredit - PBG ⁹	225,71	3,96	6,23	5,64
Sindicirani kredit - PBG 2	234,54	4,11	6,47	5,86
HAPOALIM - oklopna vozila	14,78	0,26	0,41	0,37
Rapid Financing Instrument - MMF	79,43	1,39	2,19	1,99
UKUPNO	3.624,50	63,58	100,00	90,62

¹ Krediti EIB-a u ukupnom iznosu od 47 miliona eura koje servisiraju javna preduzeća („Monteput“, „Aerodromi CG“ i „Elektroprivreda CG“) ne ulaze u iznos spoljnog duga, već se tretiraju kao garancije.

² Kredit namijenjen za ograničavanje ekonomskih posljedica pandemije virusa COVID 19 u okviru Programa makrofinansijske podrške, ukupne vrijednosti od 60 miliona eura.

³ Kredite od njemačke KfW banke za potrebe vodosnabdijevanja koriste opštine, ali čine dio ino-duga.

⁴ Kredit zaključen sa Hungarian Export Import bankom za potrebe izgradnje školskih i predškolskih ustanova.

⁵ Kredit zaključen sa Vladom Poljske za potrebe Željezničke infrastrukture Crne Gore.

⁶ Robni kredit - EPCG

⁷ Kredit za izgradnju dijela autoputa „Bar - Boljari“.

⁸ Kredit za kupovinu tri helikoptera.

⁹ Kreditni aranžman sa Sindikatom banaka (OTP, Credit Suisse, CKB i Societe Generale) uz garanciju Svjetske banke vrijedne 80 miliona eura za potrebe finansiranja državnog budžeta.

Izvor: Ministarstvo finansija

Treba imati u vidu da po pojedinim ugovorenim kreditnim linijama postoje sredstva koja nijesu povučena (tabela 6.4). Ukupan iznos raspoloživih, a nepovučениh sredstava iznosi 351,29 miliona eura, pri čemu se najveći dio odnosi na sredstva Evropske investicione banke (113,50 miliona eura) i njemačke Kreditne banke za obnovu (103,95 miliona eura).

Tabela 6.4

Struktura spoljnjeg duga Crne Gore i nepovučenih kreditnih sredstava, u 000 000 eura		
Kreditor	Stanje duga na kraju septembra 2022. godine	Iznos nepovučenih sredstava
	miliona eura	
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	186,94	59,00
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora	57,25	
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA)	14,77	
Evropska investiciona banka (EIB)	95,90	113,50
EBRD	58,95	27,09
Razvojna banka Savjeta Evrope	76,40	3,11
Evropska Komisija	60,00	
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KfW)	43,54	103,95
Mađarski kredit	0,30	
Poljski kredit	3,10	
Francuski kredit - Natixis	0,85	
Credit Suisse Bank	0,00	
Kineska EXIM banka	710,27	33,23
Španski kredit za izgradnju deponije	1,36	
EUROBOND	1.750,00	
Banka Intesa	0,00	
IFAD	2,99	0,41
Sindicirani kredit (OTP, Zagrebačka banka, Erste banka)	0,00	
Export Development Canada (EDC)	7,42	
Sindicirani kredit - PBG	225,71	
Sindicirani kredit - PBG 2	234,54	
HAPOALIM - oklopna vozila	14,78	11,00
Rapid Financing Instrument - MMF	79,43	
UKUPNO	3.624,50	351,29

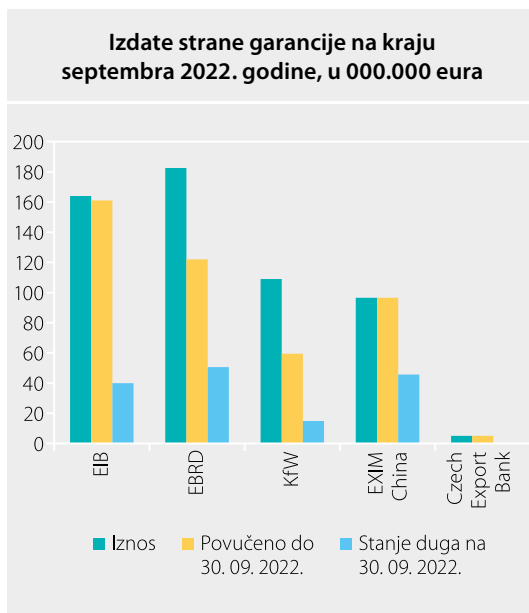
Izvor: Ministarstvo finansija

6.3. Izdate državne garancije

Državne garancije na kraju septembra 2022. godine iznosile su 182,58 miliona eura i bile su niže u odnosu na kraj prethodne godine za 3,94%, odnosno, učestvovala su sa 3,20% u strukturi BDP-a, što predstavlja smanjenje od 0,64 pp u odnosu na kraj prethodne godine. Ukoliko uključimo izdate državne garancije, državni dug Crne Gore, na kraju septembra 2022. godine, iznosio je 4.182,33 miliona eura ili 73,37% BDP-a.

Strane garancije na kraju septembra 2022. godine iznosile su 151,06 miliona eura (grafikon 6.1) i u odnosu na kraj prethodne godine bile su niže za 2,44%, odnosno, učestvovala su sa 2,65% u strukturi BDP-a, što predstavlja smanjenje od 0,48 pp u odnosu na kraj prethodne godine. Ako uključimo strane garancije u iznos spoljnjeg državnog duga, onda bi on iznosio 66,23% BDP-a. Važno je istaći da se pomenuti iznos stranih garancija odnosi na povučena kreditna sredstva. Kada se uzme u obzir cijeli ugovoreni iznos, strane garancije dostižu nivo od 557,19 miliona eura ili 9,77% BDP-a.

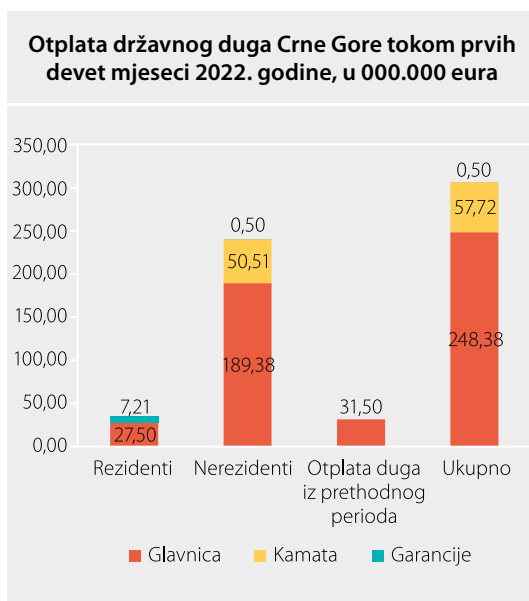
Grafikon 6.1

Izvor: Ministarstvo finansija

Ukupan iznos domaćih garancija, na kraju septembra 2022. godine, iznosio je 31,52 miliona eura (0,55% BDP-a). Unutrašnji dug sa garancijama iznosio je 7,14% BDP-a. Od ukupnog iznosa domaćih garancija, 16,55 miliona eura odnosi se na garancije date opštinama za kredite kod raznih domaćih komercijalnih banaka za sprovođenje sanacionog plana⁵⁹.

Grafikon 6.2

Izvor: Ministarstvo finansija

6.4. Otplata državnog duga

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija ukupna otplata državnog duga⁶⁰ u toku prvih devet mjeseci 2022. godine iznosila je 306,56 miliona eura ili 5,38 procijenjenog BDP-a. Od ukupnog iznosa otplate duga najveći iznos odnosi se na otplatu glavnice duga rezidentima i nerezidentima u iznosu od 216,88 miliona eura, dok se na otplatu kamata po osnovu kreditnih aranžmana, rezidentima i nerezidentima, odnosi 57,72 miliona eura (grafikon 6.2). Otplata obaveza iz ranijeg perioda iznosila je 31,50 miliona eura, od čega se na otplatu stare devizne štednje odnosilo 0,03 miliona eura.

⁵⁹ Ukupno potpisani iznos garancija za kredite koje koriste opštine za realizaciju sanacionog plana je 40,55 miliona eura.

⁶⁰ Ukupna otplata duga obuhvata otplatu duga po glavnici, otplatu kamate i otplatu garancija, koje dospijevaju u posmatranoj godini, kao i otplatu duga iz prethodnih godina.